

Myter og sannheter om ullvask

Ingun Grimstad klepp og Kirsi Laitala

Det eksiterer en del myter omkring hva ull tåler og hvordan ull skal behandles. SIFO har derfor foretatt en del tester for å få frem kunnskap om riktig stell av ullplagg. Dette er viktig både for at minst mulig av ullklær ødelegges, og for å inspirere til mer bruk av ull både innenfor de områdene ull brukes i dag og for nye områder. Ull er ikke så vanskelig å vaske som mange tror; ull kan kokes, det tåler godt å sentrifugeres og det blir ikke så fort skittent.

Ull kan kokes

Det er en utbredt forestilling at ull krymper ved høye temperaturer, og derfor ikke kan kokes. Dette stemmer ikke. For å krympe eller tove ull må ullen utsettes for bevegelse i en eller annen form. Så lenge ullplagg ligger stille vil ikke temperatur ha noen effekt. For å dokumentere dette gjennomførte vi på SIFO et forsøk med koking av ull. Seks uvaskede ullprøver og en prøve som allerede var vasket ble kokt i 10 minutter. Prøvene ble målt for dimensjonsendring før og etter koking. De samme materialene ble vasket i maskinen og målt etter en og 5 gangers vask. Resultatet var at den forvaskede prøven ikke krympet noe ved koking, mens de uvaskede prøvene krympet omtrent like mye som ved en vanlig ullvask på 30 grader.

Ull tåler godt og sentrifugeres

Det praktiseres mange fantasifulle – og til dels arbeidskrevende måter å tørke ull på, slik som å rulle plaggene inn i håndklær, for deretter å tørke dem på gulvet. Enkel og rask tørk er avhengig av lite fuktighet i plaggene. Vi har derfor sett på hvorvidt ull krymper på tre ulike sentrifugeringshastigheter.

400, 900 og 1400 omdreininger per minutt. Krympingen var så målt på to ulike materialer, superwash-beandlet ullundertøy og spesiallagde lapper for testing av krymp i ubehandlet ull.

Lappene ble målt før og etter tre vask i en vaskemaskin. Resultatene viser at ingen av ullmaterialene krympet mer når sentrifugeringshastigheten økte.

Det er med andre ord ingen grunn til å la være å sentrifugere ull, eller sentrifugere på lav hastighet. Testen viste også at sentrifugeringshastigheten hadde stor betydning for hvor mye vann som er igjen i plaggene. Lite vann gjør at plaggene er raske å tørke, og lette slik at de ikke blir dratt ut av form selv om de henges opp til tørk.

Ull blir ikke så fort skittent, men flekker sitter godt fast

For å sammenligne hvor lett ulike plagg ble skitne, og ikke minst rene igjen, ble 19 ulike tekstiler påført flekker for så å vaskes. Flekken besto av rødvin, kaffe, olivenolje, varm sjokolade tomatsaus og banan-mango smoothie. Dette er flekker vi vet kan være vanskelig å vaske, og som lar seg påføre med pimpet.

Etter én og fem vask i vaskemaskin med ullprogram, ble flekkene vurdert. Den beste motstanden mot å få flekker hadde ren ubehandlet ull, men det var også ullprøver som viste dårlig motstand mot flekker. De syntetiske materialene fikk lett flekker, men ble også lett rene i vask. Bomull får lett flekker som ikke lar seg fjerne så lett på ullprogram, med ullvaskemiddel, men siden bomull kan vaskes med andre midler og høyere temperatur vil mange av dem kunne vaskes rene i praksis.

Mindre energi og mindre arbeid

Vask av ull krever mindre energi og mindre arbeid, fordi vi vasker ullklær sjeldnere og på lavere temperaturer. Gjennomsnittlig vasketemperatur for ull er 30°, mens bomull vaskes oftest på 40 eller 60 grader. Økt temperatur har mye å si for hvor mye energi vasken tar, og dermed for miljøbelastningen.

De aller fleste, 70 % av norske forbrukere, vasker ull i maskinen, mens 17 % svarer at de vanligvis vasker for hånd. Bare 8 % svarer at de har problemer med at ull krymper. Men det som oftest forårsaker krymping er dårlig sortering, og ikke ullprogrammet. Når ull ”havner” i feil vask går det som regel galt. En løsning for dette problemet vil være egen skittentøyskurv for ull, eller andre sorteringsrutiner.

Et viktig bidrag til at ull sparer både energi og arbeid, er at det vaskes sjeldnere enn andre plagg. Resultatene viser at t-skjorter i ull brukes omtrent en dag lenger enn en tilsvarende i bomull. Ullgensere brukes i 6-10 dager, mens bomullsgensere bare brukes 2-4 dager.

En av grunnene til at ull vaskes sjeldnere er at lukt fjernes gjennom lufting. Også andre klær i andre materialer luftes, men ikke så ofte. I og med at mange ikke praktiserer lufting av klær ønsker SIFO nå å se nærmere på denne svært miljøvennlige praksisen, både hvor effektiv den er for fjerning av lukt i ull og hvor effektiv den er i andre tekstiler.

Alle som besvarte spørreundersøkelsen svarte at de hadde ullvaskeprogram på sin maskin. Å anslå hvor ofte vi vasker er ikke så lett fordi dette er en del av de daglige rutiner som vi knapt legger merke til. Som regel vil slike anslag ligge noe lavere enn det vi faktisk gjør. Men på spørsmål om hvor mange omganger vaskemaskinen går i løpet av uken, er svaret 0.57 på ullvaskeprogram. Bomull derimot, kjøres 3.38 vasker per uke. Dette skyldes selvsagt både at vi har mer bomullsklær og at de vaskes oftere.

Det lave antallet ullvask tilsier at mange kan ha problemer med å fylle maskinen, og ha ”nok” å vaske sammen med noe som det haster med å få rent. SIFO har derfor undersøkt hvordan andre tekstiler påvirker ullvasken. Resultatene her tilsier at det å ta med tekstiler i bomull eller syntetiske tekstiler ikke påvirker hvor ren ullen blir. Hvorvidt disse tekstilene blir rene avhenger selvsagt av hvor skitne de er. Men for lett brukte klær vil dette være en tilstrekkelig vask. Et annet viktig spørsmål er hvorvidt plaggene i ull påvirkes av at andre fibre vaskes i samme maskin. Vi har testet om dette får noen påvirkning i form av krymping og nupping. Testen av krymping viser ikke signifikante forskjeller, men likevel en liten tendens; 0.5% av ullen krymper i vask hvor ull var vasket sammen med andre materialer. Vi fant ingen forskjeller i nupping og overflate om ull var vasket alene eller sammen med andre fibre. Dette tilsier at dersom det er en ullvask med et plagg som er litt lite skittent fra før, eller et plagg man er spesielt redd for, kan det være en idé og ikke fylle maskinen med annen vask, men at ved vanlige plagg er det helt greit.

Lett eller vanskelig

Hva som er lett eller vanskelig er som oftest et spørsmål om hva vi gjør ofte, og derfor er noe vi gjør ”uten å tenke”. Ull er lett og holde ren fordi den ikke blir så lett skitten. Vask av ull er heller ikke vanskelig, men krever god sortering slik at ullplaggene ikke havner på feil program. Ikke minst krever det at vi har ullvaskemiddel, fordi vaskemidler med enzymer ”spiser” ull. Fjerning av flekker på ull kan derimot være vanskelig.

Gode råd for vask av ull:

- Bruk alltid spesialmiddel for ull, eller ull og silke.
- Sentrifuger til slutt – også om du velger å vaske for hånd
- Fjern søl før de har rukket å lage flekker
- Ikke vask for ofte - prøv heller med lufting
- Dersom plaggene er for små eller i feil fasong. Strekk etter vask med jevne og bestemte bevegelser til riktig fasong/størrelse.
- Ikke fyll maskinen for full (lavere belastning på ullprogram), men fyll gjerne opp med andre tekstiler dersom du ikke har nok ull til en vask.
- Har du behov for desinfisering av ull, småkok i 10 minutter på plate i rent vann. Pass på at plagget ligger HELT stille. Ingen røring med andre ord.